

به نام خدایی که در این نزدیکی است

تقدیم به همسرم شهره و پسر من نوید

هرگز از مرگ نهراسیده‌ام؛ اگرچه دستانش از ابتذال شکننده‌تر بود. هراس من، باری، همه از مردن در سرزمینی است که مزد گورکن از بهای آزادی آدمی، افزون باشد. (شاملو)

چرا نوشته‌ام؟

اهمیت «دستور زبان» آن قدر است که چرایی نوشتن، میرهن و هویداست؛ دستور زبان - در همه زبان‌ها - پیچیده‌ترین بخش است و نیازمند همراهی و کمک دبیران، مطالب و کتاب‌های کمی.

چه نوشته‌ام؟

دوازده فصل این کتاب تقسیم‌بندی نوینی است که طبق کتاب‌های نظام جدید آموزشی انجام داده‌ام. نیم‌نگاهی به قسمت‌های دستوری دوره اول متوسطه و نگاهی عمیق، دقیق و فراگیر به قسمت‌های دستوری کتاب‌های فارسی دهم، یازدهم و دوازدهم. مطالب دستوری عموماً در قسمت «قلمرو زبانی» کتاب‌های نظام جدید آمده است اما هر بحث دستوری در درس‌های مختلف و به صورت پراکنده و حتی در سال‌های مختلف قرار دارد؛ جمع‌آوری، دسته‌بندی و توضیح هر مبحث دستوری، بیشترین کمک را به تجمیع یادگیری و درک اصولی هر بحث از دستور زبان می‌کند. شاید اولین مشکل هر دانش‌آموزی در درس ادبیات، «دستور زبان» باشد؛ چه در آزمون‌های تشریحی و چه در آزمون‌های تستی!

در هر دوازده فصل کتاب سعی من بر این بوده که ضمن دسته‌بندی‌های مهندسی‌شده و نظم بخشیدن به مطالب، تدریس و تفهیم مطالب مورد بحث با مثال‌های متعدد از کتاب‌های نظام جدید، عمق یادگیری نشانه گرفته شود.

تمرین‌های تشریحی و تست‌های طبقه‌بندی‌شده - ساده، متوسط، دشوار - و ارائه تکنیک‌های ابداعی که زمان پاسخ‌گویی به تست‌ها را کاهش می‌دهد، در هر فصل قرار گرفته است.

یازده بخشی که از کتاب‌های نظام جدید استخراج کرده‌ام و به پراکندگی آن‌ها سامان بخشیده‌ام عبارتند از:

۱) **ساختمان واژه** ← تعریف ساختمان واژه، انواع اجزای تشکیل‌دهنده واژه، مثال‌های متعدد از کلمات دشوار، مسئله‌دار و ...

۲) **گروه اسمی** ← شامل تدریس وابسته‌های پیشین، وابسته‌های پسین، هسته، ترکیبات وصفی و اضافی، وابسته‌های وابسته و ...

۳) **نقش کلمات** ← مفعول، مسند، متمم و انواع آن، نهاد، قید، مضاف‌البه، صفت و ...

۴) **فعل** ← بن، شناسه، زمان‌های فعل، فعل مجهول، فعل‌های کمکی، معانی فعل و ...

۵) انواعها ← انواع را، ک، گر، واو، ان و ...

۶) ضمیر ← انواع ضمیر، مرجع ضمیر، چند نکته کلی درباره ضمیر و ...

۷) جمله ← انواع جمله از نظر ساده و غیرساده، اجزای اصلی جمله، جملات پایه و پیرو و ...

۸) شیوه بلاغی ← بررسی شیوه بلاغی و عادی، جابه‌جایی ارکان جمله در شیوه بلاغی و ...

۹) حذف ← حذف و دلایل آن، انواع حذف از نظر قرینه و ...

۱۰) تحوّل واژه‌ها ← تحوّل واژه‌ها از نظر تاریخی، تحوّل نوشتاری واژه و ...

۱۱) روابط واژه‌ها ← بررسی روابط معنایی واژه‌ها، واژه‌های هم‌خانواده و ...

مثل تمام کتاب‌هایم، پاسخ‌نامه تشریحی کامل در انتهای کتاب قرار دارد.

برای که نوشته‌ام؟

این کتاب قابل استفاده برای تمام دانش‌آموزان نظام جدید در تمام پایه‌ها و داوطلبان کنکور سراسری همه رشته‌هاست.

چگونه بخوانیم؟

قبل از ورود به بخش تست‌ها، توصیه می‌کنم درسنامه را دقیق و عمیق - نه روزنامه‌ای! - بخوانید و حاشیه‌نویسی کنید. اگر مطلب، جا نیفتاد، چندین و چندبار خوانش با طمأنینه - نه شتاب‌زده! - به شما کمک می‌کند. فیلم‌های آموزشی دستور زبان نظام جدید هم، به‌سان کلاس درس واقعی دستگیر هر دانش‌آموز علاقه‌مندی است. در قسمت تست‌های هر فصل با توجه به سطح خودتان از سه سطح ساده، متوسط یا دشوار تست‌ها را انتخاب کنید؛ اگرچه توصیه می‌کنم ابتدا از تست‌های ساده شروع کنید اما دانش‌آموزان قوی‌تر و مسلط‌تر، الزامی به اجرای این توصیه ندارند.

تفاوت دستور زبان جدید و نظام قدیم چیست؟

از جنبه‌های مختلفی - هم تعداد بحث‌ها، هم تفاوت علمی بحث‌های مشترک - تفاوت وجود دارد. خوشبختانه یا متأسفانه! بحث شمارش تکواژ و واژه در نظام جدید نیست؛ البته برخلاف تصوّر بعضی، دانش‌آموزان مجبور به یادگیری بحث تکواژ و واژه هستند؛ چرا که در مبحث ساختمان واژه بدان نیاز دارند. یکی از تفاوت‌های اصلی دستور نظام جدید با نظام قدیم در مبحث ساختمان واژه است و تأثیر یا عدم تأثیر وندهای تصریفی است که در فصل مربوط، مفصّل به آن پرداخته‌ام.

در کتاب‌های نظام جدید، مبحث انواع جمله از نظر اجزای اصلی تشکیل‌دهنده، حجم و مطالب کمتری نسبت به نظام قدیم دارد و به‌صورت پراکنده مطرح شده است که ما نیز در همین حد، بدان پرداخته‌ایم. تفاوت‌های دیگر را در هر بحث در جای خود مطرح کرده‌ام.

از چه کسانی سیاست گزارم؟

جناب آقای مهندس متولی، مدیر مسئول نشر الگو؛ به دلیل فراهم نمودن شرایط مطلوب و حرفه‌ای و آرام برای تألیفی با کیفیت
سرکار خانم سکینه مختار؛ به دلیل پیگیری مستمر و صبوری و هدایت تیم طراحی، تایپ، صفحه‌آرایی
اعضای گروه تایپ و صفحه‌آرایی؛ خانم‌ها: مهرناز قجری، محدثه مرادی، فرزانه فرزانیان، زهرا میرزایی،
مریم کوروش‌لی، راضیه صالحی، فاضله محسنی، فاطمه احدی، نسیم نوریان، زهرا فتحی
آقای نعیم تدین؛ که برای طرح جلد، هم‌فکری‌ها و جلسات متعددی داشتیم.
خانم زهرا فیض؛ برای طراحی‌های پیچیده داخل کتاب
عباس عبدالحمّدی؛ که در ویرایش و خوانش کتاب، هم‌پای من، بسیار تلاش کرد.
برادران فخری؛ که زحمت تولید فیزیکی و پخش و فروش را می‌کشند.
و دیگر زحمت‌کشان نشر الگو؛ آقایان: مهدی فیضی، امید محمدزاده، یوسف شاهی، مهرداد وفادار، که
حضورشان گرمی‌بخش و دوستانه است.
و تمام دوستان مشاورم و دبیران محترم که در مسیر تولید کتاب، نظرات و پیشنهادهای تأثیرگذار و
مشفقانه‌ای داشتند.

حرف آخرم چیست؟

قبول دارم که مباحث دستوری جزء خشک‌ترین قسمت‌های زبان است اما همواره سعی کنید که «از
ادبیات لذت ببرید» چرا که روح است و دیگر علوم جسم!
من که در هر دو زمینه علوم مهندسی و ادبیات فارسی تحصیلات دانشگاهی داشته‌ام، به بلندی فریاد
می‌زنم آنچه باعث آرامش و خرسندی است «ادبیات» است؛ گرچه مهندسی «چگونه رفتار کردن و
اندیشیدن» را می‌آموزد اما ادبیات «چگونه شاد بودن را»!

دانش‌آموزان می‌توانند از مطالب و نکات علمی کانال‌ها استفاده کنند و سؤالات خود را از طریق لینک
موجود در کانال برابم بفرستند تا جریان علمی پویایی برای نظام جدید داشته باشیم.
آدرس کانال‌ها: @azmoon-adabiat @olgoo-adabiat

دهانت را می‌پویند مبادا گفته باشی دوستت دارم
دلست را می‌پویند مبادا شعله‌ای در آن نهان باشد
روزگار غریبی است نازنین
(شاملو)

علیرضا عبدالحمّدی

فهرست

			فصل اول: ساختمان واژه
۹۷	انواع متمم		واژه
۹۷	• فعلی	۲	مهم‌ترین وندها
۹۸	• اسمی	۱۰	پرسش‌های چهارگزینه‌ای
۹۸	• قیدی	۱۳	
۹۹	مسند		
۱۰۱	نهاد		فصل دوم: گروه اسمی
۱۰۲	منادا	۴۲	گروه اسمی
۱۰۳	مضاف‌الیه و صفت	۴۳	راه پیدا کردن هسته
۱۰۶	قید	۴۴	وابسته‌های پیشین
۱۰۷	نقش‌های تبعی	۴۷	وابسته‌های پسین
۱۰۷	• معطوف	۴۸	انواع صفت بیانی
۱۰۸	• بدل	۵۲	وابسته‌های وابسته
۱۰۸	• تکرار	۵۲	انواع وابسته و وابسته
۱۱۰	پرسش‌های چهارگزینه‌ای	۵۲	• مضاف‌الیه مضاف‌الیه
		۵۳	• صفت مضاف‌الیه
		۵۴	• ممیز
		۵۵	• صفت صفت
		۵۵	• قید صفت
		۵۷	نمودار وابسته‌های وابسته
		۶۰	پرسش‌های چهارگزینه‌ای
			فصل سوم: نقش کلمات
		۹۴	مفعول
		۹۶	متمم
		۹۶	مهم‌ترین حروف اضافه
			فصل چهارم: فعل
۱۴۰	تعریف فعل		
۱۴۰	بن فعل		
۱۴۰	شناسه		
۱۴۱	فعل‌های ماضی (گذشته)		
۱۴۲	فعل‌های مضارع (حال)		
۱۴۳	فعل آینده (مستقبل)		
۱۴۳	فعل امر و نهی		
۱۴۴	فعل مجهول		
۱۴۴	قدم‌های مجهول کردن		
۱۴۵	فعل کمکی (مُعین)		
۱۴۵	معنی فعل		

	۱۵۱	فعل اسنادی
	۱۵۳	پرسش‌های چهارگزینه‌ای
		فصل پنجم: انواع‌ها
	۱۶۲	انواع «واو»
	۱۶۵	انواع «ی»
	۱۶۸	انواع «گر»
	۱۶۹	انواع «به»
	۱۷۰	حروف اضافه قدیمی
	۱۷۱	انواع «ک»
	۱۷۲	انواع «ان»
	۱۷۳	انواع «را»
	۱۷۴	انواع «چو و چون»
	۱۷۵	پرسش‌های چهارگزینه‌ای
		فصل ششم: ضمیر
	۱۸۲	تعریف ضمیر
	۱۸۲	مرجع ضمیر
	۱۸۲	انواع ضمیر
	۱۸۲	• شخصی
	۱۸۲	• مشترک
	۱۸۲	• اشاره
	۱۸۳	• مبهم
	۱۸۳	• پرسش
	۱۸۳	• تعجب
	۱۸۳	• ملکی
	۱۸۴	چند نکته کلی درباره ضمیر
	۱۸۷	پرسش‌های چهارگزینه‌ای
		فصل هفتم: جمله
انواع جمله از نظر اجزای اصلی		
۱۹۰	تشکیل‌دهنده	
۱۹۰	فعل‌های گذرا به مفعول	
۱۹۰	فعل‌های گذرا به متمم	
۱۹۱	فعل‌های گذرا به مسند	
۱۹۱	جدول برخی افعال نیازمند متمم	
۱۹۲	جدول افعال اسنادی	
۱۹۷	انواع جمله از نظر معنا	
۱۹۷	انواع جمله از نظر ساده و غیر ساده	
۱۹۸	جمله وابسته و هسته	
۲۰۰	پرسش‌های چهارگزینه‌ای	
		فصل هشتم: شیوه بلاغی
۲۲۲	تعریف شیوه بلاغی	
۲۲۲	شیوه عادی و بلاغی	
۲۲۵	پرسش‌های چهارگزینه‌ای	
		فصل نهم: حذف
۲۳۲	تعریف حذف	
۲۳۲	انواع حذف از نظر قرینه	
۲۳۲	• حذف به قرینه لفظی	
۲۳۲	• حذف به قرینه معنوی	
۲۳۵	پرسش‌های چهارگزینه‌ای	

